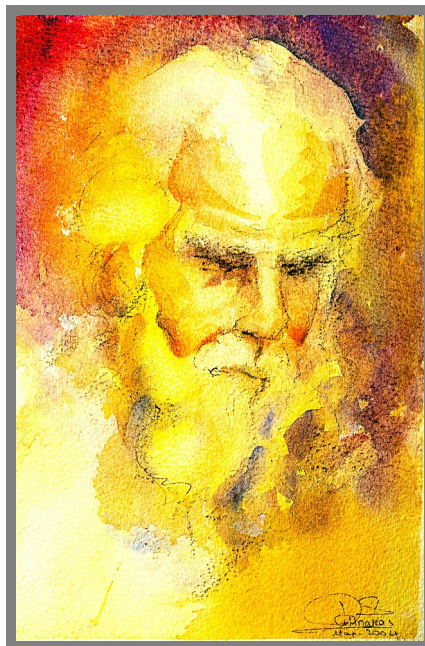

Η ΑΡΕΤΗ ΣΤΗΝ ΑΠΛΗ ΤΗΣ ΜΟΡΦΗΣ

Προοίμιο: Ο Κόσμος, στον οποίο σήμερα ζούμε, είναι κατά πολλούς ο καλύτερος, που υπήρξε ποτέ. Και έχουν δίκαιο μέχρι ενός σημείου όσοι πιστεύουν σε αυτό. Τουλάχιστον από μερικές πολύ ενδιαφέρουσες πλευρές ο άνθρωπος σήμερα ζει σε πιο ανθρώπινο περιβάλλον, αν και η **ανθρωπινότητα βρίσκεται σε ύφεση**. Οι επιστήμες και η τεχνολογία με τα αξιοθαύμαστα επιτεύγματά τους έχουν προσφέρει ανεκτίμητη ενέργεια στον άνθρωπο, με την οποία ξεπέρασε ανυπέρβλητες δυσκολίες και ουσιαστικά αισθάνεται, ως εάν να είναι κυρίαρχος των φυσικών δυνάμεων. Έχει την αίσθηση ότι τα πάντα έγιναν για τον άνθρωπο! Η παραγωγή υλικών κυρίως αγαθών, οι διευκολύνσεις στην επικοινωνία και τις μετακινήσεις, η παροχή υγιεινής προστασίας και τόσα άλλα θαυμαστά έκαναν τη ζωή μας πιο άνετη και ευχάριστη. **Η τελική ευτυχία και η ολβιότητα, όμως, παραμένουν όνειρο απατηλό.**

Ανθρώπινη συνοχή δεν υπάρχει. Ο καθένας μας ενδιαφέρεται βασικά για τον εαυτό του παρά για το σύνολο. Κυριαρχεί το ατομικό συμφέρον και αγνοείται εσκεμμένα η απόλυτη συνάρτησή του με το γενικό καλό. Κάθε κακό και κάθε έγκλημα προβάλλεται ως είδηση αστραπιαία γιατί «πουλάει» και όχι από ανθρωπιά, συμπόνια και ενδιαφέρον για φροντίδα. Τα επιτεύγματα, κυρίως εμπορικού χαρακτήρα, προβάλλονται για εντυπωσιασμό, μίμηση και προσέλκυση πελατών- καταναλωτών, άρα κέρδους οικονομικού. Σπανιότατα ακούγεται κάποιος καλός λόγος, πλην ίσως την ώρα του θανάτου του, για κάποιον που είχε αγαθό και ανθρώπινο χαρακτήρα. Σε μια εποχή πλήρως εμπορευματοποιημένη, με θεοποιημένο το χρήμα και το υλικό κέρδος, με θύμα τον ίδιο τον άνθρωπο, αναπτύσσονται και προβάλλονται οι κάθε είδους επιτηδειότητες και επιδεξιότητες. Αγνοούνται οι πνευματικές αρετές που καθιστούν τον **άνθρωπο Άνθρωπο. Οι ποιότητες εκείνες που θεμελιώνουν την ανθρωπινότητα των προσώπων-ατόμων .**

Εισαγωγή: Αρετή είναι μια ποιοτική υπεροχή και όχι μια απλή ικανότητα. Αρετή ενός πράγματος είναι, ό,τι συνιστά την αξία του. Το καλό μαχαίρι υπερέχει στην κοπή. Το καλό φάρμακο υπερέχει στη θεραπεία και το καλό δηλητήριο υπερέχει στην αφαίρεση της ζωής. Οι ποιότητες αυτές είναι ανεξάρτητες από τον τρόπο που χρησιμοποιούνται, όπως και από τον στόχο που εξυπηρετούν. Για ένα ζώο αρετή είναι ένα χαρακτηριστικό που του προσδίδει μια υπεροχή. Το ελάφι π.χ. τρέχει πιο γρήγορα, άρα υπερέχει, όπως ο αετός έχει οξύτερη όραση και η αλεπού είναι πιο πονηρή. Ήτοι, όταν μιλάμε για αρετή ζώου και πράγματος εννοούμε ως αρετή μια ικανότητα και μια επιτηδειότητα. Δεν υπάρχει κάτι που έχει σχέση με την ηθική. Για τον άνθρωπο, όμως, αρετή είναι κάτι πολύ πιο σύνθετο, όχι μια απλή επιτηδειότητα ή επιδεξιότητα. «Ὡς χαρίεν ἔστ' ἄνθρωπος, ὅταν ἄνθρωπος ᾖ» (Μένανδρος). Τον άνθρωπο χωρίς ηθική αρετή θεωρούμε επιδέξιο και «έξυπνο» αλλά και καταφερτζή. Όχι, φυσικά, ενάρετο.

Ανθρώπινες αρετές και επιτηδειότητες. Η επιθυμία, η μνήμη, η ικανότητα να αναλύει, να συλλαμβάνει και να κατανοεί αφηρημένες έννοιες, να εκφράζει και να βιώνει αισθητικές συγκινήσεις και προπαντός ηθικής ευθύνης συγκινήσεις, που συνιστούν ολόκληρη τη δομή του κάθε πολιτισμού, δεν είναι οι ίδιες με κανένα άλλο είδος έμβιου ούτε και με εκείνου του πρωτόγονου ή ακαλλιέργητου ανθρώπου. Ίσως η λογική, με την ευρύτερη έννοια του λόγου, να συνιστά το κυριότερο ποιοτικό ανθρώπινο χαρακτηριστικό. Την ειδοποιό διαφορά θα έλεγε ο Αριστοτέλης. **Αλλά τούτο δεν αρκεί για να χαρακτηριστεί ένας άνθρωπος ενάρετος**

Αρετή του ανθρώπου είναι, ό,τι τον κάνει άνθρωπο. Η ειδοποιός ποιότητα που δίνει την υπεροχή του, ως είδος. Ανθρώπινος στο γίνεσθαι και το είναι του. Όχι όμως παραπάνω ούτε πιο κάτω. Εάν υπερβεί την ανθρωπινότητα υποπίπτει σε ύβρη και τιμωρείται, σχεδόν πάντα. Δεν είναι θεός. Θνητός είναι ο άνθρωπος, όπως με απόλυτη επιτυχία είχαν προσδιορίσει οι Πρόγονοί μας πολύ σοφά. Αρετή είναι ένας τρόπος ύπαρξης και ζωής που έχει κατακτηθεί με την έξη, γι' αυτό είναι ικανός να αντέξει και να διαρκέσει στο πέρασμα του χρόνου. «Των έξεων δε τας επαινετάς αρετάς λέγομεν» (Αριστοτέλης). Αρετή είναι το ευ ζην.

Η ανθρωπινότητα είναι υπεροχή αξιολογική. Κάθε ανθρώπινο χαρακτηριστικό έχει και έναν ιστορικά εξελισσόμενο χαρακτήρα. Μόνον ο άνθρωπος είναι στη πνευματική θέση να έχει αξίες, που αναδύονται ιστορικά και θεμελιώνονται στην συνείδησή του που είναι δίδυμη της μνήμης του. Το ανθρώπινο είναι διαμορφώνεται με την αρμονική σύνθεση του σκέπτεσθαι, συναισθάνεσθαι και πράττειν συγχρόνως και διαρκώς. Αυτό που είμαστε, επομένως, και αυτό που μπορούμε να πράξουμε ως αποτέλεσμα αυτού που καταφέραμε να γίνουμε. Ό,τι πρέπει ακριβώς να γίνουμε και να είμαστε.

Όλα αυτά όμως, δεν συντελούνται χωρίς την ιστορική διαδρομή, ούτε χωρίς παιδεία και αγωγή και πρώτιστα χωρίς τους συνανθρώπους μας. Μια βιολογική ανθρωποποίηση αλλά και ένας πολιτισμικός εξανθρωπισμός από κοινού, ως άκρως απαραίτητη αναγκαιότητα. Έτσι, αποκτούμε ένα ανθρώπινο κοινό τρόπο συμπεριφοράς μας. «Δεν υπάρχει τίποτε τόσο ωραίο και τόσο εύλογο, όσο να είμαστε άνθρωποι καθώς πρέπει» (Μονταίνιος).

Η πεμπτούσια της Αρετής είναι το ορθώς σκέπτεσθαι, το καλώς συναισθάνεσθαι και το αγαθώς πράττειν. Μια ολογραμμική εναρμόνιση στο φυσικό και ανθρώπινο περιβάλλον. Τούτο σημαίνει προσαρμογή στο περιβάλλον, αλλά και ενεργητική βελτίωσή του με βάση το γενικό ανθρώπινο καλό. Ήτοι ο άνθρωπος μαθαίνει πρώτα πως λειτουργεί το περιβάλλον, υπακούει σε αυτό, αλλά και το διαμορφώνει με τις δικές του αρετές. Ο άνθρωπος είναι σε θέση να πετύχει ορισμένα πράγματα, τα οποία μπορεί να γνωρίσει μόνον χάρη στην ανθρώπινη φύση του και την ιστορία του. **Έχει τη δυνατότητα να αναπτύξει μια μοναδική δύναμη για ηθική ενέργεια. Δύναμη ανθρωπιάς για το γενικό καλό.** Αυτή η δύναμη αναδύεται από το σύνολο των ανθρώπινων αρετών και κάνει τον άνθρωπο πιο ανθρώπινο. Οι ηθικές αρετές συνιστούν τις «ήπιες δυνάμεις» συνοχής των ανθρώπινων κοινωνιών. Χωρίς τις ηθικές αρετές οι άνθρωποι καθίστανται απάνθρωποι.

Δεν υπάρχει φυσική ηθική αρετή στον άνθρωπο. Προδιαθέσεις για ανάπτυξη αρετών, στην καλύτερη περίπτωση, υπάρχουν. Δεν γεννιέται κανείς ενάρετος. Γίνεται στην πράξη. Μια επιθυμία και μια καλή προαίρεση προαπαιτούν όλες οι αρετές. Κάθε αρετή

είναι ιστορική και επίκτητη. Καταχτιέται. Χωρίς επιθυμία είναι αδύνατη. Επιθυμούμε δηλαδή ή να είμαστε άνθρωποι ή απάνθρωποι. Το καλό δεν είναι απλά θεωρητικό, αλλά προπαντός πρακτικό. Οι αρετές είναι οι ενσαρκωμένες αξίες μας. Γι' αυτό είναι πάντοτε δυσχερέστατες.

Οποιαδήποτε ικανότητα, που δεν έχει ως σκοπό το γενικό καλό εξελίσσεται σε απλή επιτηδειότητα. Η ρήση του Πλάτωνα: «πᾶσά τε ἐπιστήμη χωριζομένη δικαιοσύνης καὶ τῆς ἄλλης ἀρετῆς πανουργία, οὐ σοφία φαίνεται» έχει απόλυτη εφαρμογή στο σημείο αυτό.

Η υψηλή νοημοσύνη, που μετριέται μάλιστα με τον διακριτό δείκτη (IQ), χωρίς την προαίρεση του ευρέως αγαθού απομακρύνει ενίοτε τον άνθρωπο από τον κοινωνικό χαρακτήρα και όχι σπάνια τον κατευθύνει προς το ατομικό συμφέρον και την αλαζονεία που συνήθως συμπίπτουν με την αδικία και το γενικό κακό.

Η δεινότητα του χειρισμού τού λόγου, εάν δεν αποσκοπεί στο γενικό καλό είναι μια κάκιστη επιτηδειότητα και επιδεξιότητα, που μπορεί να οδηγήσει στην καταστροφή των πολλών. Οι υπερβολές και οι μεγάλες ελλείψεις είναι αντικειμενικά κρίνόμενα πάντοτε βλαβερά κακά στα σύνολα ανθρώπων, καθόσον δεν συνιστούν αρετές. Το υπερβολικό επίσης συναίσθημα καθίσταται βλαβερό, ακόμη και εάν σκοπεύει στο ατομικό καλό.

Δημήτρης Μπάκας
08 Οκτωβρίου 2026